

Nr 4.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 april 1952 dagtecknad proposition, nr 238, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

dels ock till Extra tillägg å folkpensioner m. m. för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor.

Det vid propositionen fogade lagförslaget är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggs pension eller änkepension skall för juli 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor för änke pensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggs pension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Å bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn skall för juli 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor.

2 §.

Vad som är stadgat i 13, 17 och 18 §§, 38 § 2 mom. andra—fjärde styckena samt 40 § lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering skall äga motsvarande tillämpning å tillägg enligt denna lag.

Bihang till riksdagens protokoll 1952. 6 saml. 2 avd. Nr 4.

Tillägg enligt denna lag skall ej anses såsom inkomst enligt 14 § lagen om folkpensionering.

3 §.

Tillägg enligt denna lag utbetalas, utan särskild ansökning därom, från pensionsstyrelsen samtidigt med den förmån, varå tillägget utgår.

4 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

I anledning av propositionen ha väckts två motioner, nämligen inom första kammaren nr 510 av herr *Bergvall m. fl.* och inom andra kammaren nr 666 av herr *Ohlin m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att en skyndsam utredning rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen kommer till stånd;

2. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit i proposition nr 238 besluta ytterligare ett extra tillägg för år 1952 å den allmänna ålderspensionen, tilläggs-pensioner och änkepensioner samt änke- och änklingsbidragen att utbetalas i oktober månad;

3. till *Extra tillägg å folkpensioner m. m.* för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 74 000 000 kronor.»

Före propositionens avlämnande ha vid innevarande års riksdag väckts likalydande motionerna nr 110 i första kammaren av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*, samt nr 148 i andra kammaren av herr *Senander m. fl.* I dessa motioner har hemställts, »att riksdagen måtte besluta höja grundpensionen för ålderspensionärerna med 300 kronor för ensamstående och 480 kronor för två makar;

att maximibeloppet för invalidpensionen höjes på samma sätt;

att änkepensionen höjes med 180 kronor; samt

att indextillägg enligt gällande grunder skall utgå på de sålunda förhöjda beloppen i deras helhet».

Propositionen och motionerna I: 510 och II: 666 ha, såvitt angår anvisande av anslag under femte huvudtiteln, hänvisats till statsutskottet samt i övrigt till lagutskott, därvid de tilldelats andra lagutskottet. Motionerna I: 110 och II: 148 ha hänvisats till lagutskott och tilldelats andra

lagutskottet. Enligt överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet ha propositionen och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de i propositionen och motionerna framlagda förslagen, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

I propositionen föreslås i anslutning till de prishöjningar å livsmedel, som sammanhånga med prisöverenskommelserna på jordbrukets område, att under innevarande år ett extra tillägg skall utbetalas till folkpensionärerna. Tillägget, som avses skola utbetalas under juli månad, föreslås skola utgå helt av statsmedel och utgöra 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg — d. v. s. för äkta makar tillhopa 80 kronor — samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Personer, som åtnjuta änke- och änklingsbidrag, föreslås skola erhålla samma extra tillägg som änkepensionärerna, d. v. s. 30 kronor.

Kostnaderna för de extra tilläggen beräknas till i runt tal 37 milj. kronor.

Föredragande departementschefen, statsrådet Sträng, har i propositionen anført bland annat följande:

»Pensionspristalet för månaderna februari—april 1952 bestämdes genom kungörelse den 18 januari 1952 (nr 10) till 133. Genom kungörelse den 18 april 1952 (nr 146) har pensionspristalet för månaderna maj—juli 1952 fastställts till 135. I enlighet härmed utgår från och med maj 1952 den allmänna ålderspensionen för ogift efter ett belopp för år räknat av $(1\ 000 + 350 =)$ 1 350 kronor, medan makar som båda äro ålderspensionärer sammanlagt uppbära allmän ålderspension efter ett årsbelopp av $(800 + 800 + 280 + 280 =)$ 2 160 kronor.

Den indexreglering av folkpensionerna, som kom till stånd efter beslut av 1950 års riksdag — och år 1951 reviderades bl. a. i fråga om utbetalningssystemet — syftar till att upprätthålla folkpensionernas realvärde och avser således att ge folkpensionärerna täckning för den levnadskostnadsökning, som inträffat efter det folkpensioneringslagen antogs i juni 1946. Av vad jag redan anført framgår också att indexregleringen medfört en betydande förhöjning av folkpensionernas i lagen angivna belopp.

Icke desto mindre torde det vara anledning att bereda folkpensionärerna en särskild kompensation för levnadskostnadsökningarna. Härför talar framför allt prisutvecklingen i fråga om vissa av våra viktigaste livsmedel. Under det gångna året ha priserna på livsmedel höjts vid två tillfällen, och den senaste prisöverenskommelsen i fråga om jordbruksprodukterna kommer att under årets senare del medföra ytterligare prishöjningar. Härut-

innan får jag hänvisa till den redogörelse för hithörande förhållanden, som lämnats av chefen för jordbruksdepartementet.

Visserligen kan sägas att i den mån ifrågavarande prishöjningar taga sig uttryck i en höjning av socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex, även pensionspristalet kommer att påverkas i för folkpensionärerna förmånlig riktning. Att märka är dock att utgiftsfördelningen i en folkpensionärsbudget i viss mån skiljer sig från utgiftsfördelningen i den budget, som ligger till grund för socialstyrelsens levnadskostnadsindex, bl. a. därigenom att i pensionärsbudgeten utgifterna i högre grad än i indexbudgeten äro koncentrerade till livsmedelsposten. Denna skillnad har fått sin särskilda accentuering genom årets prishöjningar på livsmedel; fördyringar som alltså måste bli förhållandevis mer kännbara för folkpensionärerna. Härtill kommer att — även om efter den omläggning av indexregleringen av folkpensionerna som beslöts föregående år indextilläggen snabbt kunna anpassas efter växlingar i prisnivån — en viss eftersläpning av indexkompensationen alltjämt äger rum och för övrigt torde vara ofrånkomlig. Den i mars 1952 genomförda prishöjningen på livsmedelspriserna kommer t. ex. icke att, såvitt folkpensionerna angår, ge utslag förrän i fråga om det pensionspristal som i juli fastställes för månaderna augusti—oktober; därmed ej sagt med ett ytterligare indextillägg som följd. Uppenbart är att denna eftersläpning under mellantiden kan vålla besvärligheter för stora grupper av folkpensionärerna.

Naturligen kunna olika meningar göra sig gällande beträffande frågan om den väg, som man lämpligen bör beträda när det gäller att i nuvarande situation förbättra folkpensionärernas ställning. Som bekant har uppgörelsen avseende prissättningen inom jordbruket föranlett att i samband med höjningen av smörpriset priset på margarin höjts utöver vad som direkt betingats av ökade produktionskostnader. Med hänsyn härtill och då kostnaden för matfett torde spela en viktig roll i pensionärernas livsmedelsbudget har den tanken uppkommit, att man borde för folkpensionärerna införa rabattkort på matfett. Ett dylikt system är dock alltid förenat med vissa olägenheter och besvärligheter; och det synes mig som om det eftersträfvade syftet skulle kunna vinnas på ett enklare och smidigare sätt och med anlåtande av redan förefintlig teknisk apparatur. Jag syftar härvid på det system för utgivande av indextillägg, som redan finnes inom folkpensioneringen.

Vid övervägande av denna fråga har jag därför stannat för att folkpensionärerna bör beredas den erforderliga kompensationen i form av ett särskilt, fristående engångstillägg på pensionerna. Detta tillägg synes böra utgå på samma folkpensionsförmåner som nu förhöjas genom indextillägg, nämligen allmän ålderspension, tilläggs pension och änkepension, samt utbetalas i juli månad innevarande år i samband med folkpensionsförmånerna för nämnda månad. Det extra tilläggets belopp torde lämpligen kunna an-

knytas till indextillägget, så att det extra tillägget till storleken får motsvara ett indexsteg för vederbörande pensionärskategori. Det extra tillägget bör givetvis av administrativa och andra skäl icke vara beroende av inkomstprövning utan utgå med samma belopp vare sig pensionen är oavkortad eller reducerad.

Såsom redan berörts utgå änke- och änklingsbidragen enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änklingar med barn med belopp motsvarande änkepension och bostadstillägg enligt folkpensioneringslagen. Indexregleringen av änkepensionerna har ansetts böra föra med sig, att även änke- och änklingsbidragen indexreglerats. Det synes naturligt att det extra tillägget utgår även å sistnämnda bidrag.»

Utskottet.

Vad först angår frågan om höjning av folkpensionernas grundbelopp, torde det onekligen förhålla sig så, att pensionsbeloppen i viss utsträckning äro otillräckliga för att pensionstagarna skola kunna leva på en tillfredsställande standard. I och för sig är det därför önskvärt att kunna förbättra existensvillkoren för folkpensionärerna genom att höja pensionernas grundbelopp. Vid bedömande av detta spörsmål måste emellertid hänsyn tagas till en rad olika faktorer såsom det ekonomiska läget, befolkningsutvecklingen, andra önskvärda och planerade sociala reformer o. s. v. En höjning av grundbeloppen, särskilt av den storleksordning som föreslås i motionerna I: 110 och II: 148, skulle medföra högst avsevärda kostnadsökningar. Utrymme för sådana kostnadsökningar torde f. n. icke finnas. Utskottet vill här endast erinra om den förhållandevis stora andel av utgifterna i riksstaten som hänföra sig till folkpensionerna. Under nästa budgetår torde de i driftbudgeten uppförda sammanlagda utgifterna för folkpensionerna komma att uppgå till minst omkring 1 050 miljoner kronor. Såvitt utskottet kan bedöma, måste man därför tills vidare genom partiella reformer försöka förbättra folkpensionärernas ställning. Det i utskottets utlåtande nr 5 behandlade förslaget om ändrade avdragsregler och ny konstruktion av bostadstillägget, vilket förslag väntas medföra en merkostnad av omkring 25 miljoner kronor, innebär sålunda en icke obetydlig förbättring för en stor del av folkpensionärerna. Vidare utgör det i förevarande proposition framlagda förslaget om ett särskilt extra tillägg för innevarande år å folkpensioner m. m. en sådan partiell reform, som i nuvarande läge framstår som befogad och möjlig att genomföra. Med hänvisning till det nu anförda får utskottet avstyrka motionerna I: 110 och II: 148 samt I: 510 och II: 666, de båda sistnämnda såvitt de avse begäran om en skyndsamt utredning rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen. Utskottet förutsätter emellertid att frågan om en ytterligare förbättring av folkpensionerna blir föremål för närmare prövning i samband med översynen av övriga sociala förmåner.

Beträffande härefter frågan om ett extra tillägg för innevarande år å folkpensioner m. m. får utskottet anföra följande.

Då indexreglering av folkpensionerna beslöts vid 1950 års riksdag, diskuterades frågan, huruvida indexregleringen skulle anknytas till socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex eller om regleringen borde grunda sig på en särskild pensionärsindex. Ingående undersökningar visade då, att resultatet bleve i stort sett detsamma, vare sig allmänna levnadskostnadsindex eller särskild pensionärsindex användes för att mäta förändringarna i folkpensionärernas levnadskostnader. På grund därav och med hänsyn till att varje indexberäkning torde vara förenad med vissa osäkerhetsmoment ävensom med hänsyn till att det ur administrativ synpunkt vore till fördel, om en särskild pensionärsindex kunde undvaras, stannade man för att anknyta indexregleringen till allmänna levnadskostnadsindex.

Redan vid detta tillfälle uppmärksammades emellertid att utgiftsfördelningen i en pensionärsbudget uppvisade vissa skillnader från utgiftsfördelningen i den budget, som ligger till grund för socialstyrelsens allmänna levnadskostnadsindex. I pensionärsbudgeten äro sålunda utgifterna i högre grad än i den vanliga indexbudgeten koncentrerade till bl. a. posten livsmedel.

Indexregleringen av folkpensionerna torde i stort sett tillgodose syftet att upprätthålla folkpensionernas realvärde. Men mot varje form av indexreglering kunna givetvis riktas vissa allmänna anmärkningar såsom — förutom själva osäkerhetsmomentet — den eftersläpning, som uppstår innan prishöjningarna giva utslag i index, det förhållandet, att vissa intervaller måste upprätthållas innan stegringen av index utlöser ett tillägg o. s. v.

Den senaste tidens prisstegringar hänföra sig i särskilt hög grad till posten livsmedel och, såsom framgår av propositionen, äro ytterligare stegringar av livsmedelspriserna att förvänta innevarande år. På grund härav och med hänsyn till vad ovan anförts angående indexregleringens konstruktion torde folkpensionärerna till följd av utvecklingen innevarande år i många fall bliva försatta i en bekymmersam situation. Utskottet anser därför starka skäl föreligga för att, såsom Kungl. Maj:t föreslår, i nuvarande läge bereda folkpensionärerna särskild kompensation utöver de vanliga indextilläggen.

Enligt utskottets mening är därvid ett system med särskilda, fristående engångstillägg avgjort att föredraga framför ett system med rabattkort å vissa livsmedel eller liknande anordningar. Genom att anknyta det extra tilläggets belopp till indextillägget och låta det få motsvara ett indexsteg för varje pensionärskategori, anser utskottet, att kompensationen får en skälig avvägning. Längre synes man icke nu kunna gå. Anmärkas må i samband härmed, att till följd av det nyligen fastställda pensionspristalet för maj—juli 1952 folkpensionerna fr. o. m. maj månad i år dessutom —

i enlighet med bestämmelserna i lagen om folkpensionering — komma att höjas med ytterligare ett indextillägg.

Att, såsom i motionerna I: 510 och II: 666 föreslås, oberoende av levnadskostnadernas stegring i detta sammanhang besluta om ytterligare ett dylikt extra tillägg för att möjliggöra en standardhöjning kan utskottet under hänvisning till vad här ovan anförts icke tillstyrka.

Kostnaderna för det i förevarande proposition föreslagna extra tillägget ha beräknats till 37 miljoner kronor. Dessa kostnader komma att belasta statsbudgeten för nästkommande budgetår. I enlighet med Kungl. Maj:ts hemställan bör för ändamålet ett särskilt förslagsanslag å omförmälda be-
lopp anvisas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avse förevarande lagförslag, oförändrat antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.;

B. att riksdagen måtte med avslag å motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avse förevarande anslag, till *Extra tillägg å folkpensioner m. m.* för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 37 000 000 kronor;

C. att motionerna I: 510 och II: 666, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet ovan hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

D. att motionerna I: 110 och II: 148 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 maj 1952.

På sammansatt stats- och andra lagutskotts vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från statsutskottet: herrar Mårtensson i Uddevalla, Bergh, Iwar Anderson, Bergman, Boman i Kieryd och Johansson i Mysinge;

från andra lagutskottet: herrar Norman, Sten, Bengtson, Jacobsson i Igelsbo, fru Nordgren och herr Hagård.

RESERVATIONER:

- 1) av herr *Bergh*;
- 2) av herr *Hagård*;
- 3) av herrar *Boman* i Kieryd, *Bengtson* och *Jacobsson* i Igelsbo, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Vad först angår frågan om höjning av folkpensionernas grundbelopp, torde det onekligen förhålla sig så, att för många folkpensionärer pensionsbeloppen till följd av utvecklingen under de senaste åren numera äro otillräckliga. De pensionärer, som äro hänvisade till att leva på sin folkpension, kunna icke i dagens läge leva på en tillfredsställande standard. Redan av denna anledning är det därför önskvärt att snarast möjligt kunna förbättra existensvillkoren för folkpensionärerna genom att höja pensionernas grundbelopp. Härtill kommer ytterligare en tungt vägande synpunkt, nämligen att folkpensionärernas flertal icke erhållit någon andel i den stegring av nationalinkomst och levnadsstandard, som ägt rum sedan tillkomsten av 1946 års lag om folkpensionering. Den *genomsnittliga* höjningen av levnadsstandard har väsentligt överstigit ett tiotal procent. Det är enligt utskottets mening icke berättigat att folkpensionärernas flertal skall hållas utanför varje andel i ett framåtskridande av denna omfattning. Utskottet anser därför att tiden nu är inne att till prövning upptaga frågan om en höjning av pensionernas grundbelopp. Vid bedömning av detta spörsmål måste uppenbarligen hänsyn tagas till en rad olika faktorer såsom det ekonomiska läget, befolkningsutvecklingen, andra önskvärda och planerade sociala reformer o. s. v.

En förbättring av folkpensionerna måste därför föregås av en utredning. Denna utredning anser utskottet omedelbart böra komma till stånd. Till grund för utredningen bör främst läggas den principen, att folkpensionärerna böra erhålla viss andel av den allmänna standardhöjningen. På grund av vad sålunda anförts tillstyrker utskottet den i motionerna I: 510 och II: 666 begärda utredningen rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen.

Beträffande härefter — — — (lika med utskottet) — — — anföras följande.

Då indexreglering — — — (lika med utskottet) — — — allmänna levnadskostnadsindex.

Redan vid — — — (lika med utskottet) — — — posten livsmedel.

Indexregleringen av — — — (lika med utskottet) — — — tillägg o. s. v.

Den senaste — — — (lika med utskottet) — — — vanliga indextilläggen.

Oberoende av stegringen av levnadskostnaderna anser emellertid utskottet, att man redan nu bör gå ett steg längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Enligt utskottets mening är det nämligen fullt befogat, att redan i år för-

söka ge folkpensionärerna någon liten del av den allmänna standardhöjningen. Detta synes utskottet bäst kunna ske genom att ytterligare ett tillägg utgår till folkpensionärerna. Detta tillägg bör uppgå till samma belopp som ett indextillägg och lämpligen utbetalas i oktober månad. Utskottet tillstyrker således motionerna I: 510 och II: 666 jämväl i denna del.

Kostnaderna för det i förevarande proposition föreslagna extra tillägget ha beräknats till 37 miljoner kronor. Enär utskottet funnit skäl tillstyrka att ytterligare ett extra tillägg av samma storlek utbetalas innevarande år komma sammanlagda kostnaderna att uppgå till omkring 74 miljoner kronor. Dessa kostnader komma att belasta statsbudgeten för nästkommande budgetår. För ändamålet bör ett särskilt förslagsanslag å sistnämnda belopp anvisas.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen med bifall till motionerna I: 510 och II: 666, så vitt de avse ifrågasvarande lagförslag, funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — måtte för sin del antaga följande förslag till

L a g

om extra tillägg för år 1952 å folkpensioner m. m.

Häri genom förordnas som följer.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

1 §.

Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension skall för *juli* 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Å bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änkelingar med barn skall för *juli* 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor.

(Utskottets förslag:)

1 §.

Å folkpension i form av allmän ålderspension, tilläggspension eller änkepension skall för *envar av månaderna juli och oktober* 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor för änkepensionsberättigad och för hustru, som uppbär hustrutillägg, 40 kronor för gift pensionsberättigad, vars make åtnjuter ålderspension eller tilläggspension eller vars hustru uppbär hustrutillägg, samt 50 kronor för annan pensionsberättigad.

Å bidrag enligt lagen den 26 juli 1947 om bidrag till änkor och änkelingar med barn skall för *envar av månaderna juli och oktober* 1952 utgå extra tillägg med 30 kronor.

2 §.

Vad som är stadgat i 13, 17 och 18 §§, 38 § 2 mom. andra—fjärde styckena samt 40 § lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering skall äga motsvarande tillämpning å tillägg enligt denna lag.

Tillägg enligt denna lag skall ej anses såsom inkomst enligt 14 § lagen om folkpensionering.

3 §.

Tillägg enligt denna lag utbetalas, utan särskild ansökan därom, från pensionsstyrelsen samtidigt med den förmån, varå tillägget utgår.

4 §.

De närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av denna lag, meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

B. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 510 och II: 666, såvitt de avse förevarande anslag, till *Extra tillägg å folkpensioner m. m.* för budgetåret 1952/53 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 74 000 000 kronor;

C. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om en skyndsamt utredning rörande folkpensionärernas andel i den allmänna standardhöjningen; samt

D. att motionerna I: 110 och II: 148 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.
